

1. Aklın Dinî Sorumluluğundaki Yeri ve Önemi

Dinin emir ve yasaklarından sorumlu olan kişilere mükellef denir. Mükellef olmanın şartı: Akıllı olmak, Ergenlik çağına girmek. İnsanı diğer varlıklardan ayıran en temel özellik akıldır. İslam dinine göre akıl, dini sorumluluğun ön şartıdır. İnsan akıllı bir varlık olması nedeniyle ilahi emirlerden sorumlu tutulmuştur. Aklı olmayanın dini sorumluluğu da yoktur. Çünkü bir şeyden sorumlu olmak için onu anlamak ve kavramak gerekir. Bir şeyi anlamak ve kavramak da ancak akılla olur. İnsan akılla düşünür; iyiyi, güzeli, doğruyu bilir. Yanlış ve kötü olan davranışları değerlendirebilir. Bu nedenle yalnızca akıllı ve düşünebilen insanlar, dinin ilkelerine uymakla yükümlüdürler.

" Aklı olmayanın dini de yoktur." Hadisi Şerif

2. Kur'an Akıllımızı Kullanmamızı İster

Kur'an-ı Kerim; pek çok ayette, aklınızı kullanmıyor musunuz? Düşünmüyor musunuz? Hiç düşünmez misiniz? Ey akıl sahipleri! gibi ifadelerle insanları düşünmeye, araştırmaya incelemeye ve aklını kullanmaya teşvik etmiştir.

Aklın sayesinde insan, karşılaşılabileceği güçlüklerle mücadele etmeyi başarır ve kötülüklerden uzak durur. Düşünen insan her açıdan kendini geliştirir ve bir şeyler üretebilir. İnsan, aklını kullanarak hayatını kolaylaştırmanın yollarını arayıp bulabilir.

"(Resulum!) Sana bu mübarek kitabı, ayetlerini düşünsünler ve akli olanlar öğüt alsınlar diye indirdik." Sad Suresi 29

" Ey akıl sahipleri Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz." Maide Suresi 100

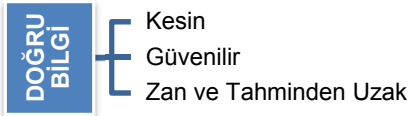
" Yeryüzünde birbirine komşu kara parçaları, üzüm bağları, ekinler; bir kökten çıkan çok gövdeli ve tek gövdeli hurma ağaçları vardır ki hepsi aynı su ile sulanır. Ama biz ürünleri konusunda bir kısmını bir kısmına üstün kılıyoruz. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir kavim için (Allah'ın varlığını gösteren) deliller vardır." Rad Suresi 4

"Düşünesiniz diye Allah size âyetlerini böyle açıklamaktadır." Bakara Suresi 242

" Andolsun biz, aklını kullanan bir kavim için o memlekette ibret alınacak apaçık bir delil bıraktık." Ankebut Suresi 35

" Akıl akıldan üstündür." " Akıl yaşta değil baştadır."

3. Kur'an Doğru Bilgiye Önem Verir

İnsan sahip olduğu bilgilerle düşünür, karar verir ve ona göre davranır. Sözlerimizin, tercih ve davranışlarımızın doğru olabilmesi için bilgilerimizin doğru ve güvenilir olması gerekir. Gözün görebilmesi için ışığa ihtiyacı olduğu gibi aklın da doğru düşünüp doğru karar verebilmesi için doğru bilgiye ihtiyacı vardır. Bu nedenle Kur'an, insanın aklına seslenir ve doğru bilgiye ulaşmasını ister.

" De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar." Zümer Suresi 9

" Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın." Hucurat Suresi 6

" Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur." İsrâ Suresi 36

Doğruluğu kesin olmayan haber ve bilgilere göre davranmak, toplumda huzur ve barışı zedeler, insanlar arasında sevgi, saygı ve güveni azaltır.

Doğru Bilgi → Doğru İnanç → Doğru Davranış

4. Kur'an'da Bilgi Edinme Yolları

Vahiy: Allah tarafından peygamberlere gönderilen emir, yasak, öğüt ve bilgilerin tümüne vahiy denir. Vahiy, ilahi kaynaklı olduğu için kesin ve doğru bilgiler içerir. Vahiy, akıl ve duyularımızla edinebildiğimiz bilgilerin yanı sıra bunlarla ulaşamadığımız konularda da bilgiler verir. Örneğin ahiret hayatı, melekler, cinler ve dini sorumlulukların neler olduğu hakkındaki bilgileri vahiy yoluyla öğreniriz.

" İşte ahiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz. (En güzel) akıbet, takva sahiplerindir." Kasas Suresi 83

Akl: Kur'an'a göre insan edindiği bilgileri aklıyla değerlendirerek ve daha önce elde etmiş olduğu birikimleri de kullanarak doğru bilgiye ulaşabilir. Akılla Allah'ın varlığının bilgisini bulabilir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in Allah'ın varlığı bilgisine aklıyla ulaştığı belirtilir.

" Şüphesiz, yeryüzünde yürüyen canlıların Allah katında en kötüsü, akıllarını kullanmayan (gerçeği görmeyen) sağır, dilsizlerdir." Enfal Suresi 22

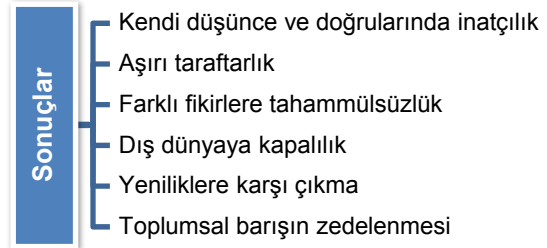
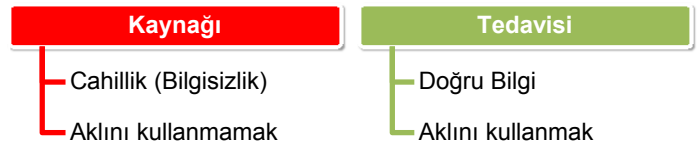
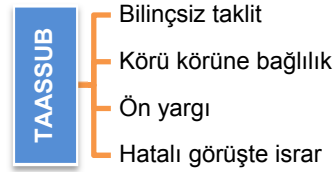
Duyular: Bildiğinizi gibi görme, işitme, koklama, tatma ve dokunma bizim duyularımızı oluşturur. Çevremizdeki birçok varlığı duyularımız sayesinde tanır, onların bilgisine ulaşırız.

Biz ona iki göz, bir dil, iki dudak vermedik mi; iki apaçık yolu (hayır ve şer yollarını) göstermedik mi? Beled Suresi 8 – 10

" Andolsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir." Araf Suresi 179

Bu üç bilgi edinme yolunu birbirinden ayrı düşünemeyiz. Akıl olmadan vahiy anlaşılabilir. Akılımızın bilgilere ulaşmasını sağlayan vahiy ve duyulardır. Bütün bunlar birlikte olduğunda doğru bilgiye ulaşmak daha da kolaylaşır.

5. Bilgi, Taassubu Önler

Bir görüşe, bir inanca körü körüne aşırı derecede bağlanıp ondan başkasını kabul etmemek taassuptur. Bağnazlık da denir.

Taassup şu şekillerde olabilir:

- Başkalarının inanç, düşünce ve görüşlerine saygı göstermemek
- Diğer görüşlerin doğru ve gerçeklik payı olduğunu kabul etmemek
- Sadece kendi düşüncelerini doğru, tartışılmaz ve kesin olarak kabul etmek
- Kendi fikir, kanaat ve inançlarını zorla başkalarına kabul ettirmeye çalışmak

Taassup, insanı bilgidan uzaklaştırır, araştırma yapmaktan alıkoyar ve insanda ön yargı oluşturur. Taassup, bilgisizlikten kaynaklanır. Bilgi olmayınca cahillik öne çıkar.

İslam, düşünmenin önündeki tüm engelleri kaldırmış, düşünmeyi ve düşündüğünü ifade etmeyi teşvik etmiştir.

Düşünmeyi engellemek, insanın yaratılış amacına aykırıdır. İnsanın farklı fikirlere de ihtiyacı vardır. Düşünce ve ifade özgürlüğünün olmadığı yerde gelişme ve ilerleme olamaz. İnsan, düşüncelerini özgürce açıklayamıyorsa ya da açıkladığında tepkiyle karşılaşmıyorsa orada taassup var demektir. Bu da toplumun ilerlemesine engel olur.

Dini konularda da bilgisizce yapılan taklit bağnazlığa götürür. Bu da dinin yanlış anlaşılmasına ve toplumun gelişmemesine neden olur. Yetersiz ve taklide dayanan dini bilgi, dinin özünde olmayan, şekle dayanan, geçmişin yanlış örf, adet ve geleneklerinin kutsallaştırılmasına neden olur. Hiçbir dini ve bilimsel ölçütü esas almadan başkasından taklit yoluyla alınan bilgiler dinde yozlaşmaya neden olur.

Hurafe ve batıl inançlar taklit sonucu ortaya çıkmıştır. Ağaçlara bez parçalarının bağlanarak dilek tutulması, türbelerde mum yakılması gibi yanlış uygulamalar bu durumun en çarpıcı örneklerindedir.

Taassubun bir nedeni insanların atalarından gördükleri her şeyi olduğu gibi kabul etmeleridir. İnsan, atalarının tecrübelerinden ve tarihten ders almalıdır. Onların doğrularına sahip çıkmalı, yanlışını da reddetmelidir.

İslam'ın ilk döneminde Mekkeliler, Hz. Muhammed'e atalarının inanç ve uygulamalarından vazgeçemeyeceklerini söylediklerinde Yüce Allah; "Onlara, (müşriklere) "Allah'ın indirdiğine uyun!" denildiği zaman onlar, "Hayır, biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız!" dediler. Peki, ama ataları bir şey anlamayan, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı (onların yoluna uyacaklar)?" Bakara Suresi 170 buyurarak bu tutumlarının yanlışlığını açıklamıştır.

" Onlar bir kötülük yaptıkları zaman, 'Babalarımızı bu yolda bulduk. Allah da bize bunu emretti.' derler. De ki: Allah kötülüğü emretmez. Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?" A'râf suresi 28

Atatürk'ün Taassupla İlgili Görüşleri

" Taassup cahilliğe dayanır. Bundan dolayı, taassubu olan cahildir. İlim mutlaka cahilliği yener. O hâlde halkı aydınlatmak lazımdır."

" Şüphesiz, düşüncelerin, inanışların başka başka olmasından şüphe etmemek gerekir. Çünkü bütün fikirler ve inançlar bir noktada birleştiği takdirde bu, hareketsizlik belirtisidir, ölüm işaretidir."

" Bizim dinimiz akla en uygun ve en tabii bir dindir ve ancak bundan dolayıdır ki son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için akla, fenne, ilme ve mantığa uygun olması lazımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen uygundur... Bizde ruhbanlık (özel din adamları sınıfı) yoktur, hepimiz eşitiz ve dinimizin hükümlerini eşit olarak öğrenmeye mecburuz. Her kişi dinini, din işlerini, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır. Orası da okuldur."

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 25 ve 26. maddelerinde, " Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz. Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir..." güvence altına alınmıştır.

6. Sevgi ve Merhamet Örneği: Hz. Yusuf

Yusuf Suresi 111 ayettir. Bu surede Hz. Yusuf'un hayatı anlatılmıştır. Yusuf'un hayat hikâyesi, Kur'an-ı Kerim'de "kıssaların en güzeli" olarak nitelendirilmiştir.

Yusuf (as) Yakup Peygamberin on iki oğlundan biridir. Dünyalar güzeli bir çocuk olan Hz. Yusuf'u babası çok seviyordu. Hz. Yusuf, bir gece rüyasında on bir yıldız, güneş ve ayın kendisine secde ettiklerini gördü. Rüyasından çok etkilendi. Bu rüyayı babasına anlattı. Babası, Hz. Yusuf'un ileride önemli bir kişi olacağını anladı. Ona, rüyasını kardeşlerine anlatmamasını tembihledi. Çünkü kardeşlerinin Hz. Yusuf'u kıskanmalarından endişe ediyordu. Hz. Yakup'un endişesi haklı çıktı. Kardeşleri kıskançlıklarından dolayı aralarında anlaşıp Yusuf'tan kurtulmaya karar verdiler. Gezip eğlenmek bahanesiyle babalarından izin alarak Hz. Yusuf'u kırlara götürdüler. Onu bir kuyuya attılar.

Gömleğine de avladıkları bir hayvanın kanını sürerek, "Yusuf'u kurt kaptı." diye babalarına yalan söylediler.

Kuyunun yanından geçmekte olan bir kervanın yolcuları, Yusuf'u kuyudan kurtarıp Mısır'a götürdüler ve onu Mısır vezirine köle olarak sattılar. Hz. Yusuf, kendisine atılan bir iftiradan dolayı hapsedildi ve uzun yıllar hapiste kaldı. Allah, ona rüyaları yorumlamasını öğretti. Hapiste arkadaşlarının rüyalarını yorumluyordu. Yorumladığı rüyalar doğru çıkıyordu. Allah onu, insanları doğruya ve güzele çağırması için peygamber olarak görevlendirdi.

Mısır hükümdarı, bir gece rüya gördü. Bu rüyasının yorumlanmasını istedi. Hükümdar, Hz. Yusuf'un yorumunu mantıklı buldu ve çözüm önerilerini sordu. Hz. Yusuf da önerilerini söyledi. Bunun üzerine hükümdar, Hz. Yusuf'u hapisten çıkararak devlet hazinesinin sorumluluğunu ona verdi. Yusuf bolluk yıllarında ürünlerin bir kısmını depolara koydurdu. Kıtık yılları gelince depolardaki ürünleri halka dağıtmaya başladı.

Hz. Yusuf'un ailesinin yaşadığı Kenan (Filistin) diyarında kıtlık yaşandı. Yusuf'un kardeşleri de yiyecek almak için birkaç kez Kenan ülkesinden Mısır'a geldiler. Hz. Yusuf, sonunda kardeşlerine kendini tanıttı ve kendisini çocukluğunda kuyuya atmalarına rağmen onları affetti. Hz. Yusuf onlara, "Bugün kınanacak değilsiniz, Allah sizi affetsin. O, merhametlilerin en merhametlisidir." dedi.

Yusuf Peygamber, babası, annesi ve kardeşlerinin tamamını Mısır'a davet etti. Onlar da bu daveti kabul ettiler. Mısır'a vardıklarında Hz. Yusuf anne ve babasını tahta oturttu. Diğer on bir kardeşi ise Hz. Yusuf'a saygılarını gösterdiler.

Yusuf Peygamber, uzun yıllar Mısır'da insanları adaletle yönetti. Onlara peygamberlik ve rehberlik yaptı. Hep iyiliğe ve güzelliğe çağırdı.

Hz. Yusuf (as)'ın İmtihanı

- Peygamber çocukluğundan yetim konumuna,
- Asil bir aileye mensup özgürlükten köleliğe,
- Kölelikten krallığa/devlet başkanlığına,
- Zindandan saraya,
- Çölden Mısır'a dönüşen bir hayat.
- Onca musibetlerle imtihan, çile ve ayrılık.

Kardeşleriyle imtihan (kıskançlık ve süikastle), haksız yere zindana ve kuyuya atılmakla imtihan, kadınlıkla, cinsellikle imtihan, zâlim devletle, yalnızlıkla, vatandan ve ailesinden ayrılmakla, gurbetle imtihan, iftira ile çamur atılma ile ve belki en zoru olan mülkle, devletle, makamla, yöneticilikle, krallıkla imtihan, zenginlikle, şan ve şöhretle, güzellikle/yakışıklılıkla imtihan, intikam alma gücü olduğu halde affedip etmeyeceğinin denenmesi ile imtihan.

Allah'a iman, O'na dayanıp güvenme, O'na kulluk, sonucu zafere ulaşma.

İnanç, sabır, tevekkül ve başarı
Kötülüğe iyilikle karşılık, affetme
Kinden, intikamdan, nefretten uzak olma
Uzun vadeli düşünme, planlama
İşin başına ehil kimseleri getirme
Hasedin (kıskançlık) insanlara neler yaptırabileceği
İffetini korumak, ihanet etmemek
Suçlandığı konunun açıklığa kavuşturulması (adalet)